

ВЫХАВАЛЬНІКАМ ДЛЯ ПРАВЯДЗЕННЯ ЗАНЯТКАЎ ПА РАЗВІЦЦІ БЕЛАРУСКАГА МАЎЛЕННЯ

Знаёмства

Для замацавання лексікі па тэме "Знаёмства" можна правесці з дзецьмі гульні "Як цябе зваць", "Назаві сваё прозвішча", "Маша" і інш.

Як цябе зваць

Дзеці ідуць па кругу. У сярэдзіне стаіць вядучы, які прыгаворвае:

Я – Алесь, а ты – Марынка,
Хлопчык - я, а ты - дзяўчынка.
Раз, два, тры, чатыры, пяць,
Як цябе зваць?¹

Вядучы паказвае на якое-небудзь дзіця, а тое хуценька называе свае імя.

Назаві свае прозвішча

Праводзіцца аналагічна папярэдняй пад прыгавор:

Раз, два, тры, чатыры, пяць,
Бавім час мы не дарма –
Просім хуценька назваць
Свае прозвішча, імя!

Маша

Дзеці выбіраюць "Машу", завязваюць ёй вочы, ставяць у сярэдзіну кола і прыгаворваюць:

Маша, Маша, ты пацеша наша!
Ручкі з золата, ножкі з долата,
Валасы кудлатыя, а вочы зыркатыя.

"Маша" хапае каго-небудзь з кола і павінна адгадаць, хто гэта. Той, чье імя яна адгадае, становіцца "Машай". Гульня паўтараецца.

---

¹ Гэты і наступны вершыкі запазычаны з кнігі Т.М.Шылько "Дзеткі вучацца гаварыць па-беларуску"- Гомель, 1996.

Гэта я

Для замацавання засвоенай тэматычнай лексікі пад час мыцця дзецьмі твараў або ў гульні з лялькай выхавальнік чытае пацешку:

Вадзічка, вадзічка,
Памый маё лічка,
Каб вочкі блішчэлі,
Каб шчочкі чырванелі,
Каю смяяўся раток,
Каб кусаўся зубок.

Мая сям'я

Іншым разам, успамінаючы ласкавыя словы пра маму, дзецям можна прачытаць або развучыць з імі верш Леаніда Пранчака.

Словы цёплыя знайду
І пра маму верш складу.
Мілая, пяшчотная
Мамка мая родная.
Светлая зараначка
Дарагая мамачка.

Цацкі

Карагод “Зайчык”

У далейшым па тэме “Цацкі” з дзецьмі можна “разам з зайчыкам” павадзіць карагод .

Адно дзіця – зайчык (можна узяць у рукі цацку). Усе астатнія становяцца у кола, водзяць карагод. Выхавальнік спявае, заахвочваючы і дзяцей да паўтарэння слоў песенькі:

Заінька за садочкам,
Шэранькі за садочкам,
Заінька, выйдзі ў садзік,
Шэранькі, выйдзі ў садзік.

“Заінька”, які да гэтых слоў ходзіць за кругам, уваходзіць у кола. Усе пляскаюць у далоні і спяваюць:

Заінька, рукі ў бокі,
Шэранькі, рукі ў бокі.
Заінька, топні ножкай,
Шэранькі, топні ножкай
Заінька, пайдзі ў скокі,
Шэранькі, пайдзі ў скокі.
Заінька, папляшы,
Шэранькі, папляшы.

“Заінька” выконвае ўсе ўзгаданыя дзеянні. Потым яму другое заданне:

Заінька, выбірай,
Шэранькі, выбірай.

“Заінька” выбірае каго-небудзь з круга, той становіцца зайчыкам. Гульня паўтараецца.

Для цамацавання лексікі па тэме “цацкі” можна наладзіць **гульню у магазін**

- Давайце пагуляем у магазін цацак. Я буду прадаўцом, а вы – пакупнікамі. Пакупнікі прыходзяць у магазін, вітаюцца – кажуць: “Добры дзень!”, купляюць адну або некалькі цацак. Напрыклад: “Дайце, калі ласка, чырвоны кубік”, “Дайце, калі ласка, мішку і ляльку”. Калі пакупнік купіць цацку, ён гавораць “дзякуй”.

-Калі ласка, пакупнікі, заходзьце у магазін цацак.

- Усе купілі сабе цацкі. Якую цацку купіў Міхасік? Якую цацку купіла Алеся? і г. д.

Паўтарыць назвы цацак можна падчас **разглядвання малюнкаў**, на якіх адлюстраваны дзеці з цацкамі: “Паглядзіце ўважліва на малюнак. Назавіце, з якімі цацкамі гуляюць дзеці. Назавіце цацкі з якімі вы любіце гуляць.”.

Ветлівыя словы

Завучванне верша Т.Кляшторнай **“Ветлівыя словы”**:

Калі ласка, дзякуй,

Добры дзень—

Ветлівыя словы

Чую ад людзей.

Я таксама буду імі даражыць:

З ветлівымі словамі.

Лёгка жыць.

Дзеці адказваюць на пытанне, чаму з ветлівымі словамі лёгка жыць.

Родная мова

Завучванне верша “Хто я?”

Хто я?

Узяў мяне адум:

Хто я такі, адкуль родам?

І дазнацца ў мамы мусіў –

Беларус я, з Беларусі.   В. В і т к а

Нашы імёны

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных вершаў .

Згатавала Саша

Кашу для Машы.

Маша Сашы ўдзячная,

Каша ў Сашы смачная . М. П р а с н я к о ў

Лічылка

Ля Яўгена села Лена,

Ля Генадзя села Ядзя,

Каля Зосі – два Антосі,

Каля Надзі – два Аркадзі,

Каля Янкі – тры Святланкі,
Каля Сашы – тры Наташы.
Колькі тут дзяўчат уіх?
Колькі хлопчыкаў ля іх?
Хочаш ведаць – не сядзі,
Сам цяпер лічыць ідзі!

Н. П а р у к а ў

Каляровы папяровы
Змей лятаў.
З-пад хмурынак вечаровых
Вы-гля-даў:
Дзе Міхаська-бегунок,
Дзе Адазька-вертунок,
Дзе Настуся-балаўніца,
Дзе Дануся-працаўніца ?
Ці чытаюць,
Ці гуляюць,
Ці сядзяць,
Ці памагаюць?
Калі ж рана леглі спаць,
У гульню – не браць!

М. Ч а р н я ў с к і

Садавіна і агародніна

Развучванне верша І. Муравейкі “Ладкі”. Дзеці ідуць у **карагодзе** і выконваюць рухі, адпаведныя зместу верша:

Ладачкі – ладкі!..
Мы палолі градкі,
Мы палолі самі
Сваімі рукамі

Ад старанай працы
Выраслі на градцы:
Вось такія буракі!
Вось такія агуркі!
А капусты качаны
Вось такой велічыні!

Наступным разам можна прачытаць малым верш Пімена Панчанкі “У магазіне”:

Ідзе вясёлы продаж.
Сам выбірай, бяры
Садоў і агародаў
Духмяныя дары.

Капуста, памідоры
І сопкай бульбы горы,
А кут запаланілі
Цяжкія кавуны.

Арэхамі звінела
І пахла часнаком
І яблыкамі спелымі
З бурштынавым бачком...

Дзеці знаходзяць у кошыку ці на малюнку садавіну, пра якую расказваецца ў вершы. Верш можна выкарыстаць у якасці зачына да гульні ў магазін садавіны і агародніны.

З такой жа мэтай можна выкастаць верш Ніны Галіноўскай “Гародніна і садавіна”:

Гародніна
і садавіна
з восеньскага

лімузіна:

грушы, морква,

кабачкі,

слівы, бручка,

буракі,

бульба, яблыкі,

хурма,

гарбузы.

І ўсё – дарма.

Дзеці, вы сказаць

павінны:

што – гародніна

што – садавіна?

Н.Галіноўская

Да тэмы “агародніна” можна дадаць і верш Л.Пранчака “Памочнікі”:

Бульбу капае

Бабуля на градах.

Бульба ўрадзіла.

Бабуля рада.

Ёй Ганна і Пеця

Дапамагаюць.

Бульбу ў кошык

Лазовы збіраюць.

Бабуля памочнікам

Шчыра ўдзячная.

З бульбы спячэ яна

Дранікі смачныя.

Для ўнўкаў увішных –

Анюткі і Пеці –

Дранікі тыя

Смачнейшыя ў свеце!

Лета цэлае
Цыбулька
Працавала.
Аж пацела.
Сто сукеначак
Прыдбала
І адразу ўсе
Надзела.   Л. Шырын

Мой дзень у дзіцячым садзе

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Уладзя-майстрыха

Уладзя- майстрыха
Цацкі ўмее рабіць.
Бусла з пластыліну зляпіць,
Улітку, вугра, улюбёнага ў мора.
Чырвоныя яблыкі і памідоры.
А мышку зрабіла, дык Васька-каток
Угледзеў, схапіў – узяў у раток.
Уладзя смяялася, кот хваляваўся,
Пакінуў “здабычу”
І ў кут свой падаўся.   А. Дзержынскі

Працавітая дзяўчынка

Як маленькую сяброўку,
Ляльку любіць Каця.

То расчэша ёй галоўку,
То памые плацце.

То пагушкае на ручках,
То пацешыць байкай –
Як у лесе у дрымучым
Заблудзіўся зайка.

Ляльцы ловіць

матылёчка

Шапачкай сваёю,

Праз шнурочак-паясочак,
Скача перад ёю.

Спаць паклаўшы паміж

кветак

У цянёк духмяны,
Ёй з пясочку шмат катлетак
Напячэ румяных.

За турботамі, за працай

Так і дзень мінае,

А самой пазабаўляцца

Часу не хапае.

А. А л е к с а н д р о в і ч

Як зроблены цацкі

У Дзяніскі сёння свята:

Цацак дзед прынёс багата –

Верталёт і самаходку,
І пластмасавую лодку,
Матаролер і машыну
З размалёванай кабінай.
Рад Дзяніска, вельмі рад.
І паставіў цацкі ў рад.
Перш ўзяўся за машыну –
Адвінціў ураз кабіну,
Потым колы паздымаў.
Верталёт той паламаў.
Разабраў на дзіва сора
Да драбніцы матаролер.
Дзед убачыў, забубніў:
-- Што ты з цацкамі зрабіў?
Я табе іх нёс гуляць –
Хіба ж можна іх ламаць?
Не купляў бы я, каб ведаў.
А Дзяніска кажа дзеду:
-- Мне карцела разабрацца,
Як жа зроблены ўсе цацкі,
А ва ўсім як разбяруся –
Цацкі зноў складу, дзядуся!

А. С т а в е р

Гэй, мой конік

Гэй, мой конік, гэі, мой сівы!
Танканогі, даўгагрывы!
Галавою страсяні,
Капытамі зазвіні!
І далёка, мілы мой,
Паімчымся мы з табой!

Зм. Б я д у л я

Наш накой

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Загадкі:

Побач стаяць, на вуліцу глядзяць, а сябе ніколі не бачаць. (Вокны)

Цэлы дзень толькі тым і заняты,

Што праводзяць то ў хату, то з хаты. (Дзверы.) А. К л ы ш к а

Два браты адзін на аднаго глядзяць, а разам не сыйдуцца. (Падлога і столь.)

Поле шкляное, а межы дрывяныя. (Акно.)

Поле – шкляное,

Празрыстае,

Чыстае,

Межы –

драўляныя,

Падмаляваныя. (Акно)

Дзверы

-- Хто ахоўвае кватэру?

-- Нам вядома! Гэта дзверы!

Дзверы нашы новыя,

Моцныя, дубовыя.

Хітры ёсць у іх замок

(А дзе ключык – не кажы).

Пазнаюць яны здалёк,

Свой з’явіўся ці чужы.

Тату, маму і сыночка

Ўраз угледзяць круглым вочкам. Г. Каржанеўская

Акно

Без вокнаў дому не бывае.

Акно нам далеч адкрывае.

Там школа, а далей – завод,

Снуе па вуліцы народ.

Кудысьць бягуць аўтамабілі,

Бы штосьці, бедныя, згубілі.

Каштаны, ліпы зелянеюць,

Ідуць дажджы, вятрыскі веюць.

Акно таксама дзверы ў свет.

Так лічыць сябра ваш, паэт. Г. Каржанеўская

Прадукты харчавання

Чытанне верша Л.Мароза “Каламбір”:

Каламбір

Ліманад, цукеркі сыр –

Скрозь ласункі ў краме...

- Ты купі мне каламбір! –

Кажа Вова маме.

Цягне маму ў той куток

Дзе блішчыць вітрына

Там прыладзіўся латок.

Сіні, як ільдзіна

І пламбір там напаказ
Выстаўлены белы...
Слова хлапчукова ўраз
Мама зразумела.

Ліманад, цукеркі, сыр
Хтось выносіць з крамы...
Ну, а ў Вовы ёсць пламбір –

Каламбір той самы.

Адзенне і абутак

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных
мастацкіх твораў.

Загадкі.

Ну і дзіўны посуд
Носіш, браце, ты:
Дагары дном – поўны,
Дном уніз – пусты. (Шапка.)   А. К л ы ш к а

Пухнатае ягнятка – хто ж падумаць мог? –

Днём яно—з нагамі, а ўначы – без ног. (Шарсцяная шкарпэтка) А. К л ы
ш к а

Пяць пунь, адны вароты. (Пальчаткі.)

Рукавічкі

Воля з Юляю – сястрычкі,
сёння плачуць у двары.
- Мы .. згубілі... рукавічкі,
як куляліся з гары.

Мы шукалі іх дарма:
іх нідзе няма... няма...
выпаўз Тузік з будкі:
- Гаў!

І пабег.

І – адшукаў!!!
- Бярыце, сястрычкі,
свае рукавічкі!

Бегайце,

гуляйце,

болей –

не губляйце!

Гаў!

Гаў!

Гаў! Г. І в а н о в а

Валёнкі

Коця коўзацца хадзіў,
сабе лапкі застудзіў.

Прыбег да Алёнкі:

-Пазыч мне валёнка!

Я зімою панашу,

а вясною прынясу! Г. І в а н о в а

Абнова

Мне купілі чаравічкі,

Як чырвоныя сунічкі!

Ўаштра рана-ўранку

Стану я на гунку,

Па баках пагляджу,

А чаму – не ска-жу!

Г. І в а н о в а

Сандалікі

Тата мне

Купіў сандалікі,

Сандалікі-скакалікі.

Я ў сандалікі

Абулася,

Танцюю м люблюся.

Мае ножкі

Не лянівья.

Я – самая шчаслівая.

В. Карпечанка

Паліто

Добра тым, хто край паўднёвы

Засяліў. Нашто абновы?

Ну, а ў нас без паліто

Не абыдзеца ніхто.

Нам яно – што зверху мех.

Хай мароз, хай сыпле снег –

Дастаткова зашпіліцца;

Нас тады зіма баіцца.

Бо ад пят да барады

Ад яе схаваны ты. Г. Каржанеўская

Чаравікі

Я марудзіць не прывык,

Не люблю спакою.

Я—рухавы чаравік.
Нас, дакладней, двое.

Разам – значыць, пара нас.
У садок дзіцячы,
А пасля ў першы клас
Пойдзем, не іначай.

Ну а вырастуць няхай
Ногі ў Ігната,
Скажам хлопчыку “бывай” –
І хутчэй да брата. Г. Каржанеўская

Шалік

Бываю да пят,
І цяпла ў мяне многа.
Сагрэю малога,
Сагрэю старога.

Прагулка зімовая,
Спорт ці работа –
Я буду дарэчы,
Я дам вам пяшчоту.

Адкулья, спытаеце,
Добранькі гэткі?
З клубка,
І рукамі матулі сагрэты. Г. Каржанеўская

Свойскія жывёлы

Гульня “Пераблытанка”, у якой можна выкарыстаць верш Н.Галіноўскай:

Што за дзіва: сярод ночы
Чутны незвычайны хор.
Кот спявае: “Аў-аў-аў”,
А сабака: “Мяў-мяў-мяў”.
Конь сярдуе на яго,
Барытонам цягне: “Му-у-у,
Голас чый, не разбярु”.
Нехта цінькае: “Цік-так”.
Гэта што там за спявак?
Певень: Вось табе і на!

Выхавальнік чытае верш цалкам, затым па частках, а дзеці выпраўляюць недарэчнасці. Выхавальнік заахвочвае малых да ўтварэння дзеясловаў: кот спявае мяў-мяў-мяў, ён мяўкае, сабака гаворыць гаў-гаў-гаў – ён брэша (звяртаецца ўвага на род назоўніка сабака) і г.д.

- Жывёлы маюць дзіцянят. Паглядзіце на малюнак і скажыце, хто ў каго.
(У кошкі- кацяня, у качкі-качаня (голсам падкрэсліваецца ня) , у казы казляня, у каровы – цяля, у кабылы – жэрабя, у сабакі – шчаня, у авечкі – ягня, у трусіхі – труссяня).(**наглядны матэрыял у дапаможніку**)

У далейшым можна выкарыстоўваць наступныя мастацкія творы.

Зажурыўся кот вусаты:
-- Прэч падамся з вашай хаты.
Што мне жыць у вас дарма,
Як мышэй у вас няма! Г. І в а н о в а

У канаву парсючок
Лёг спакойна на бачок.
Лёг, паціху рохкае,
Бы жыццё нялёгкае.

Соладка прыжмурыў вочы
І варочацца не хоча... П. П р а н у з а.

Ой бычок, мой бысенька,
Залатая лысінка,
Бадлівыя рогі,
Тупучыя ногі,
Ты паціхеньку хадзі,
І дзіцятка не будзі.

Звяры нашых лясоў

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Воўк і зайцы

Раз, два, тры, чатыры –
Зайчык вушкі натапырыў.
Ідзе з лесу воўк, воўк
І зубамі шчоўк, шчоўк.
Мы схаваемся ў кусты:
Зайка, я, і ты, і ты,
Ты ж, ваўчына, пачакай,
Як схаваемся – шукай!

В. В і т к а

Верш можна выкарыстаць для рухавай гульні: Дзеці-зайцы (4-5) скачуць на дзвюх нагах урассыпную, узгадняючы рух з тэкстам верша. Астатнія стаяць у крузе і пляскаюць у далоні. На апошні куплет дзеці хаваюцца за спінкамі крэслаў, якія стаяць па кругу. Загадзя выбраны “воўк” шукае “зайцоў”, забірае тых дзяцей, якія паварушыліся.

Птушкі

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Панадворку, каля хаты,

Ходзяць куры й кураняты.

Хто сакоча, хто кудахча,

Хто па стрэхах спрытна скача.

Ул. К а р ы з н а

Хрыпаты пеўнік

Захварэў пявун, ахрып,

Пэўна, ў пеўня страшны грып.

Маці – курыцу-квахтуху –

Не любіў крыклівы слухаць

Ён хадзіў па садзе босы,

Абтрасаў на траўцы росы,

Пасля гульняў. Прапацеўшы,

Ён крычаў, на плоце сеўшы.

Па халодных лазіў лужах,

Вось таму і занядужыў.

Мо ангіна, можа грып?

Захварэў пявун, ахрып. С. Ш у ш к е в і ч

Не будзільнік,

А праспаць

Гаспадыні

Ён не дасць.

Прапяе шмат раз:

-- Падд'ём!

І увесь разбудзіць

Дом. (Певень)

Летні дзень

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Лета

У сукенцы каляровай,
У хусцінцы васільковай
Ходзіць лета па палях,
Па расквечаных лугах.

Звоніць песняй жаўруковай
Кожны дзень званчэйшай, новай.
Дбайна сонечнае лета
Спеліць ягады для дзетак.

Любіць з імі забаўляцца.
Загараць, спяваць, купацца.
Дораць дзеці лету ўсмешкі,
Гульні, песні і пацешкі.
А расчуленае лета

Дорыць ім букеты кветак. Н. Г а л і н о ў с к а я

Восень

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Восень залатая

Восень, восень залатая
Сее радасць на зямлі,
Хмарка ў сінім небе тае,
Мкнуць у вырай жураўлі.

Ніткай срэбнай павуцінне

У косах сонейка блішчыць.
Што за цуднае зіхценне!
Што за ціш вакол стаіць!

Я іду лясною сцежкай,
Як па мяккім дыване.
Восень з ветлівай усмешкай
На спатканне выйшла мне.

Ярка, хораша прыбрала
Усюды дрэвы і кусты
І зямлю памаявала
У колер жоўта-залаты.

С. Н о в і к-П я ю н

Збіраюць дзеці лісце

Не чутна, як калісьці,
Птушыных спеваў-трэляў.
Збіраюць дзеці лісце
Ля сцежак і арэляў.

Альховае, кляновае,
Яно злятае з дрэў.
Дзіцячыя далонькі
Асенні ловяць спеў. Н. П і н ч у к

Ветлівыя словы

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных
мастацкіх твораў.

Прабачэнне

Паглядзі, сяброўка Жэня,

Лыска просіць прабачэння:
Ён крыху мяне аблаяў, -
Думаў, цётка я чужая...
Не пазнаў мяне ў сенцах,
Бо я ў новенькай сукенцы.
Бачу, у Лыскі ёсць сумленне –
Шчыра просіць прабачэння:
Лашчыцца, да ног схіліўся:
- Ой, даруй мне, памыліўся! Л. Мароз

Мы прымаем гасцей

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Гасцінцы

У хусцінцы –

Тры гасцінцы:

Табе ,братка, --

Шакаладка,

Табе, дружок, --

Піражок,

А сястрычцы –

Тваражок,

Табе, свінка, --

Хусцінка:

Умойся,

Утрыся

І спаць

Лажыся. В. В і т к а

Малыя аленікі

Малыя аленікі,

Елі варэнікі,

Журавель – журавіны,

А жырафа – апельсіны,

Бегемот – ананасы,

А янот – бульбу з квасам.

Жук жур жор,

Тхор сыр цёр,

Грызла рысь рыс,

Барбос – барбарыс.

Вам наце

Па аладцы.

Табе, браце, --

Закрывацца.

В. В і т к а

У пакоі

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Шафа

Ого,

высокае стварэнне!

Вышэй, чым лямпачкі святло.

Куды б падзелі мы адзенне,

Калі б яе ў нас не было?

Мы б прапалі, дайце веры,
Паміж сукенак і кашуль.
Усю б завешалі кватэру
І параскладвалі б паўсюль... Г. Каржанеўская

Крэсла

Зоркі першыя мігцяць,
Скора “Калыханка”.
Крэсла хоча вас абняць,
Вас чакае зранку.
Добра ў ім,
Прыемна ў ім...
Ці то дрэмлем, ці то спім? Г. Каржанеўская

Стол

Да пісьмовага стала
Нас дарожка прывяла.

Кнігі, ручкі тут ляжаць,
А ніжэй – шуфлядак з пяць.

У іх патрэбныя паперы,
Вось і важны стол без меры.

Мэбля ўсё-ткі, шафы брат.
Месца ён займае шмат. Г. Каржанеўская

Дыван

І вочы радуе, і ногі лашчыцьён,
Усіх вітае,
Кожнаму відзён.

Як быццам кветнік ці вясновы луг.

Цярплівы наш,

Адданы самы друг.

Многа рэчаў навакол,

Зручных і прыгожых.

“Смачна есці!” кажа ... стол,

“Добрай ночы!”—ложак. Г. Каржанеўская.

Прафесія і праца

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Размова аб прафесіях

Раз сышліся на двары

Юныя рамеснікі

І пачалі гаварыць

Аб сваіх прафесіях:

Што каштоўней, што важней

Для краіны і людзей.

-- Я шліфую, я тачу

Рэчы далікатныя,

Справу токара лічу

Самаю выдатнаю.

Нават трактар без мяне

Кола з месца не скране.

-- Муляр з цэглы дом кладзе,

Сценка ў сценку роўныя.

Вы не знойдзеце нідзе
Працы больш шаноўнае.
Дзе ні вуліца, ні пляц,
Як паглядзіш – мой палац.

-- Што ты нам не гавары –
Вушы не развешу я,
Я за слесара, сябры,
Вось дзе дык прафесія.
Ні замок, ні нож, ні крук
Без маіх не зробіш рук.

-- За варштатам я стаю,
Тку адменнай пражаю,
Я прафесію сваю
Лічу самай важнаю.
Апранаю я народ
У бастон і каверкот.

-- А вось справа швейная
Самая надзейная:
Абыходзіць голка свет,
Кожны голкаю адзет.

-- Дайце слова, мне пара,
Марна вокал ходзіце,
Лепшай, чым у друкара,
Працы вы не знойдзеце.
Без кніжок ды без газет
Не абыходзіцца ўвесь свет.

А. А с т р э й к а

Піла

Пілавала, пілавала,
Покуль моцна не прыстала.

Стала горача піле.
Адпачыць бы ёй, але

Птушкі домікаў чакаюць,
На яе надзею маюць.

Выцер пот з ілба хлапчына:
-- Ну, піла, ты – малайчына! Г. Каржанеўская

Малаток

Тату нашаму адданы,
Цвік забіць стараецца.
А якая ў ім загана –
Палец здагадаецца. Г. Каржанеўская

Нажніцы
Вой, якія ўжо віхры!
Хоць ты іх вяжы, бяры!

Каб дзяўчынкай не зрабіцца
Успамінайце пра нажніцы.

Цёця спрытненька чык-чык –
І відно, што хлоп-чык.

Да ўсяго прывычныя,

Востра-металічныя.

Рэжуць, што ім не падай,

Толькі рук не падстаўляй. Г. Каржанеўская

Зіма

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Сняжынкi

--Мая сняжынка!

-- Мая сняжынка!—

Крычаць-спрачаюцца дзве Ірынкi,

Сняжынкi ловячы, якія

Лятуць, як матылькі жывыя.

Пайшлі да зайчыка дзве Ірынкi,

Каб рассудзіў ён: чыя сняжынкi? М. Г а н к

Сняжынкi

Сняжыначкі-пушыначкі

Ляцелі матылькамі,

Над хмызамі над шызымі

Дыміліся дымкамі.

Зіхцеліся, мігцеліся

У розныя калёры.

Драбнютка, пякнютка,

Як зоранькі, як зоры.

Насіліся, кружыліся

Над ціхімі палямі.

Даліначкі сняжыначкі
Пакрылі дыванамі.

Над елкамі, над хвойкамі
Спявалі песні-баі:
“ Мы хатачкі-палатачкі
будуем тут у гаі.

Маленькія, міленькія,
Дзіцяtkі- птушаняткі,
Ляціце вы, скачыце вы
У светленькія хаткі!

Вушастыя, пушыстыя,
З драцінкамі-вусамі
Вы зайчыкі-малойчыкі, --
У хаткі к нам таксама!”

Сняжыначкі-пушыначкі
Спявалі песні-баі:
“Мы хатачкі-палатачкі
Будуем тут у гаі”. З. Б я д у л я

Сняжынкi

Закружыліся

Сняжынкi

Нiзка-нiзка

Над зямлiй.

Цiха лiтаюць

Пушынкi
Незлічнай
Чарадой.

Быццам тыя
Матылёчкі,
Весяляцца
Нездарма –
Адамкнула
Усе замочкі
У небе ім
Сама зіма.

А. Дзержынскі

Сняжок

Закружыліся сняжынкi,
Ну, нібыта матылькі.
Надзя – жвавая дзяўчынка –
Ловіць іх у дзве рукі.

А ў самой сняжок

На вейках,

На плячах,

На каўнеры –

Нібы гэта не Надзейка,

А снягурка на двары.

І. Шуцько

Наша краіна

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных
мастацкіх твораў.

Міколкавы пытанні

- Француз па-французску,
Па-польску – паляк
Гавораць з маленства.
А я, мама, як?

Замежную мову
Я ў садзе вучу,
А на беларускай
Не ўмею, маўчу.

Чаму, адкажыце мне, ты, тата, і дзед
Не размаўлялі
На роднай нідзе?

Я рускую мову
Люблю і вучу
І нашу таксама
Я ведаць хачу.

Буквар беларускі
Прашу мне купіць,
І родную мову
Пачну я вучыць.

М. П а з н я к о ў

Мой край

Ад ветру гнуцца вербалозы,
Быжыць дарога напрасткі.
Мой край – бялюткія бярозы
Абапал сіняе ракі.

Мой край – лугі і пералескі,
Крыніцы звон і шум лясны,
Мой край – блакітныя пралескі
На сцежках ранняе вясны.

Высока ў небе вырай кружыць:
Ляціць за сіні небакрай.
Не забывай ніколі, дружа,
Сваю зямлю, свой родны край. В. Вярба

Лічбы і формы

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Народныя лічылки

Боб ды боб – два бабы,
А яшчэ боб – тры бабы.
Бег сабака цераз мост,
Чатыры лапы, пяты хвост.

Загадкі

Два канцы, два кальцы, а пасярэдзіне цвік. (Нажніцы.)

Чатыры вушкі і два брушкі. (Падушка.)

Чатыры браты адзін капялюш надзелі. (Стол.)

Чатыры тапатыркі, дзве татыркі, сёмы вярцель. (Карова.)

Для замацавання правільнага вымаўлення лічэбнікаў у далейшым можна выкарыстаць наступны матэрыял.

Рамонкі

Раз – рамонак,

Два - рамонак,

Тры, чатыры, пяць...

Не злічыць ўсе –

Наўкола,

Нібы сонейкі, гараць. М. П а з н я к о ў

(Выхавальнік чытае верш, паказваючы малюнак з выявай мноства рамонкаў, якія прапануе дзецям палічыць.)

Смачныя ірыскі

Каля горкі

Два Рыгоркі,

Дзве Марынкі,

Дзве Ірынкі,

Два Барыскі,

Дзве Ларыскі

Елі

Смачныя ірыскі. А. Д з е р у ж ы н с к і

Выхавальнік пытаецца: “Колькі дзяцей было каля горкі? Два ... (Рыгоркі), дзве ... (Марынкі)” і г.д. Прапануе замяніць слова *два* на *тры*: “каля горкі тры Рыгоркі,. Тры Марынкі...”

Затым слова *тры* замяняецца на слова *чатыры*.

Гульня “Хто ўважлівы?” Выхавальнік гаворыць, што раскажа верш панаваму, і прапануе сваі выхаванцам запомніць, колькі было дзяцей у вершы:

Каля горкі

Тры Рыгоркі,

Дзве Марынкі,

Чатыры Ірынкі,

Тры Барыскі,

Дзве Ларыскі

Елі

Смачныя ірыскі.

Выхавальнік пытаецца, колькі было Рыгорак? (Тры Рыгоркі.) марынак?
(Дзве Марынкі.) І г.д.

Лічылка

Ля Яўгена села Лена,
Ля Геннадзя села Ядзя,
Каля Зосі – два Антосі,
Каля Надзі – два Аркадзі
Аля Янкі – тры Святланкі
Каля сашы – тры Наташы.
Колькі тут дзяўчат усіх?
Колькі хлопчыкаў ля іх?
Хочаш ведаць – не сядзі
Сам цяпер лічыць ідзі!

Н. П а р у к а ў

Вясна

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных
мастацкіх твораў.

Вясной

Грэе сонца, свеціць сонца,
Пахнуць кветкі і трава.
Радасць, радасць, гул бяконца!
Скачуць жабы – ква-ква-ква!
Птушкі-грайкі вядуць гулі
На бярозавым суку.
Кліча ў поле птах-зяюля,
Кліча зычна – ку-ку-ку!

Шэпчуць дрэвы. Грае рэчка.
Квокчуць куры на дварэ.

Скок і скок на луг авечка,
Брыкне, мэкне – мэ-мэ-мэ!

Матылечак, як вясёлка,
Мігаціць пад гул і шум.
Над мядочкам звоніць пчолка,
Баіць байкі – зум-зум-зум!

Як жывыя – гай, шнурочки.
Грае, ззяе ўся зямля.
А хлапчына на лужочку
У свісцёлку – тра-ля-ля! З. Бядуля

Лісце прыляцела

Раненька
На зорцы, на зары
Прыляцелі
Цёплыя вятры,
Сонца на блакіт снягоў
Прынеслі—
Зазвінелі ручайкі,
Як песні.

Прыляцелі жаўранкі
Здалёк,
Кожны галасок –
Нібы званок.

І шпакі за імі

Прыбылі,
Свіст парасыпалі
На палі.

Вось і лісцікі
Нарэшце прыляцелі,
Дружна
На галінках дрэў
Паселі.
Птушак слухаюць,
Паветра пьюць
І, здаецца,
Зараз запяюць! Ул. Карызна

Кветкі

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных
мастацкіх твораў.

Рамонак

На танюткай ножцы гнуткай
На лужку, ля ручая,
У каўнерыку бялюткім
Гэту кветку ўбачыў я.

Ясным вокам, жоўтым гэткім,
Паглядзела на мяне...
Я сарваць памкнуўся кветку,
А пчала сказала: -- Не! Н. П а з н а н с к а я

Назбіраем
Сініх кветак.

Іх у полі
Многа летам.
Вырастаюць
Ля сцяжынкі
Як завуць іх?
Адкажы мне.

Кветкі

Колькі кветак ля ракі!
Сінія, як вочкі,
Незабудкі і браткі,
Смолкі і званочкі.

І мядунка, і герань,
Слёзкі, мята, кашка!
Сто букетаў назбіраць
Тут за дзень няцяжка.

Паміж кветак, у траве,
Не разгледзець Светку:
Толькі бант на галаве
Мільганецца зрэдку.
Рве па кветачцы адной,
Выбірае з густам.
Нечакана для самой
Напаткала бусла!

Не спалохаўся ані
Прыгажун цыбаты,
Хоць за дзюбу пацягні

І вядзі дахаты.

-- Я ж цябе не зачাপлю,

Мілы, добры бусел,

Я сабе букет раблю,

Вось ён – палюбуйся!

А цыбаты – хоць бы што!

І не чуе Светку!

Можа быць, дзяўчынку ён

Палічыў за кветку?

Н. Гілевіч

Лета

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Лета

Прышло лета. Куды ні глянь – усюды зелена, усё расце, усё наліваецца. Лісце на дрэвах вырасла ваўвесь рост свой і трапечацца на сонцы. Весела пазірае стары лес, што разросся за сямом і цягнецца па краях поля...кусты арэшніку, рабіны, чаромхі густа разрасліся ўнізе і далёка параскідалі свае зялёныя галіны. Так зелена, так густа, што здаецца, не пралезеш у лес! Птушкі аж глушаты сваімі галасамі, сваім шчэбетам. Некаторыя, раннія, ужо вывелі дзетак і клапатліва шчабечуць каля сваіх гняздэчак, як нянькі каля калыскі...

Густая, высокая трава, як мора калышацца на ветры. А кветак, кветак! Якога толькі колеру не найдзеш тут кветак! Мільёны пчолак, чмялёў уюцца над імі са званам і шумам. Так і цягне на прывольны луг, дзе так многа кветак, птушак, усякіх конікаў і матылёчкаў, песень, шуму і звону, дзе так прахалодай дыхае чысты, свежы ветрык.

Шчыраю рукою ўбрала лете ўвесь Божы свет. Якуб Колас

Хутка ў школу

Замацаванне і актывізацыя лексікі па тэме пры дапамозе наступных мастацкіх твораў.

Развітанне

Бывай,

Бывай,

Дзіцячы сад!

Ужо нас

Кліча школа.

З нас сёння кожны

Вельмі рад

І трошкі –

Невясёлы.

Бо развітацца

Нам пара.

Час

Хутка пралятае.

Няхай

Другая дзетвара

Без нас тут

Падростае.

А вам—

Пашана і любоў

І дзякуй вам

Таксама,

Усім,

Хто гэтулькі гадоў

Расцілі на, Як мамы!

Прыказкі, прымаўкі

Усе веды з азбукі пачынаюцца.

Добра таго вучыць, хто хоча ўсё ведаць.

Хто многа чытае, той многа знае.

Кніга – маленькае акенца, ды праз яго увесь свет відаць. А. Грачаннікаў

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ